

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-24>

УДК 368.03:351.825

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

DEVELOPMENT TRENDS OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Житар Максим Олегович

доктор економічних наук, професор,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3614-0788>

Zhytar Maksym

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Стаття присвячена актуальним проблемам розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. Доведено, що початок російської агресії став серйозним випробуванням як для сучасної України так і страхового ринку. Висвітлено, що під час початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, страхові компанії стикнулися з рядом проблем, серед яких особливу увагу здобули питання переміщення персоналу та організації роботи віддалено, розірвання договорів або відтермінування платежів. В статті досліджено функціонування страхового ринку України з початку запровадження воєнного стану, виявлено основні тенденції та проблеми розвитку, окреслено першочергові завдання для розв'язання. Зроблено висновок, що у контексті воєнного стану в Україні, страховий ринок стикається з рядом викликів та можливостей. З одного боку, підвищений ризик для бізнесу та особистого майна створює підвищений попит на страхові послуги, зокрема на страхування майна та відповідальності. З іншого боку, зміни в політичному та правовому середовищі можуть призвести до нестабільності на ринку та вимагати швидких адаптацій з боку страхових компаній.

Ключові слова: страховий ринок, воєнний стан, повномасштабне вторгнення, державна політика, фінансові послуги.

The article is devoted to the current problems of the development of the insurance market of Ukraine in the conditions of martial law. It has been proven that the beginning of Russian aggression became a serious test both for modern Ukraine and the insurance market. It was revealed that during the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, insurance companies faced a number of problems, among which the issues of personnel transfer and remote work organization, termination of contracts or payment delays gained special attention. The article examines the functioning of the insurance market of Ukraine since the introduction of martial law, reveals the main trends and problems of development, and outlines the priority tasks to be solved. It has been proven that in order to ensure the viability and recovery of the insurance industry after the war period, as well as in order to provide insurance protection to citizens and businesses, it is necessary to implement systemic measures at the state level. It was concluded that in the context of the martial law in Ukraine, the insurance market faces a number of challenges and opportunities. On the one hand, increased risk to business and personal property creates increased demand for insurance services, particularly property and liability insurance. On the other hand, changes in the political and legal environment can lead to instability in the market and require quick adaptations on the part of insurance companies. These challenges, in our opinion, also open up new opportunities for development. Insurance companies that are willing to actively adapt to change can develop new products and strategies to minimize risks, which will allow them to function successfully in the conditions of martial law and ensure that the interests of their customers are protected. Thus, the insurance market of Ukraine under martial law requires not only a careful analysis of internal and external factors, but also flexibility and innovation to ensure stability and growth in difficult conditions.

Keywords: insurance market, martial law, full-scale invasion, government policy, financial services.

Постановка проблеми. Страховий ринок України, як і багато інших галузей економіки, переживає вплив внутрішніх та зовнішніх

факторів, серед яких найбільш визначальними є повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну. Наявність воєн-

ного стану ставить перед страховим ринком ряд викликів та обмежень, що вимагає дослідження та аналізу для розуміння та прогнозування подальшого розвитку цієї галузі.

Спостереження за тенденціями розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану є актуальним завданням не лише для представників фінансового сектору, але й для державних органів, міжнародних експертів та інших зацікавлених сторін. Інновації у страховій галузі, зміни в регулюючому середовищі, а також вплив війни на психологію та страхові потреби населення - усе це вимагає детального аналізу та оцінки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку страхового ринку в Україні присвячені роботи великої кількості науковців, серед яких Л. Богріновцева [1-3], В. Вовк, Ю. Жежерун, В. Костогриз [4], С. Волосович, О. Фоміна [5], А. Марина [6], О. Сосновська [7], А. Ясентюк [8], та багато інших.

Деякі науковці роблять огляд впливу воєнного конфлікту на рівень попиту на страхові послуги та зміни в ризиковому портфелі страхових компаній в Україні. У інших публікаціях досліджено стратегії ризик-менеджменту, які використовуються страховими компаніями для зменшення впливу воєнного конфлікту на їхню діяльність. Частина дослідників розглядають заходи державного регулювання, спрямовані на забезпечення стійкості та розвитку страхового ринку під час воєнного стану. Найбільш актуальними є дослідження присвячені ролі технологічних інновацій у підвищенні ефективності та конкурентоспроможності страхових компаній в умовах війни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз наукових джерел підтвердив, що страховий ринок України в умовах воєнного стану потребує не лише уважного аналізу внутрішніх та зовнішніх факторів, але й гнучкості та інновацій для забезпечення стабільності та зростання в складних умовах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в ідентифікації основних факторів, що впливають на розвиток страхового ринку в умовах воєнного стану, та узагальненні цих впливів для формулювання рекомендацій щодо подальшого розвитку та адаптації страхового сектору до сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Один з важливих компонентів економічної структури та фінансової системи

країни – це страховий ринок. Страхування є найпоширенішим засобом зменшення можливих втрат у випадку виникнення непередбачених подій, які можуть призвести до фінансових втрат. З розвитком науково-технічного прогресу, стану довкілля та політичної інтеграції, з'являється все більше ризиків для суспільства. Забезпечення ефективного та безперебійного функціонування страхового ринку створює надійну систему захисту для держави, бізнесу та суспільства загалом, сприяючи підтримці соціальної стабільності.

Відповідно до Закону України «Про страхування», страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [9]

Початок російської агресії, що розпочалася 24 лютого 2022 року, став серйозним випробуванням для сучасної України. В цьому контексті виникла необхідність розробки та впровадження державної політики в умовах російської агресії, а також визначення пріоритетних напрямів трансформації економічних та господарських процесів в країні. Страхові компанії України стикаються з новими викликами, пов'язаними з цією ситуацією. Окупація територій, руйнування об'єктів нерухомості та переміщення бізнесу призводять до зменшення кількості центрів обслуговування клієнтів. Компанії, які спеціалізуються на страхуванні життя, зафіксували зменшення страхових внесків та обмеження діяльності через ускладнений доступ до офісів та оригіналів документів. Усе це ускладнює процес здійснення страхових виплат, особливо в разі смерті застрахованих осіб на окупованих територіях.

Під час початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну страхові компанії стикнулися з рядом проблем, серед яких особливу увагу здобули питання переміщення персоналу та організації роботи віддалено, розірвання договорів або відтермінування платежів. Ці фактори негативно вплинули на стан страхового ринку загалом, спричинивши зменшення кількості надходжень премій, руйнування об'єктів нерухомості та ускладнення виїзду на місця страхо-

вих випадків, особливо у контексті активних бойових дій. Проте досвід, набутий під час пандемії COVID-19, дозволив швидко перейти до режиму онлайн та використати рекомендації Національного банку України щодо спрощення процедур врегулювання страхових випадків. Це дало можливість налагодити діяльність і продовжувати працювати в надскладних умовах воєнного стану.

Станом на 31 січня 2023 року кількість учасників небанківського фінансового ринку в лютому збільшилася з 1058 до 1060 (станом на 1 березня 2024 року, кількість банків залишилася незмінною – 63. Із реєстрів примусово виключено одну фінансову компанію та за ініціативою заявника виключено одного страховика. Водночас до реєстру включено одного страхового брокера та три колекторські компанії [10].

Протягом лютого двом установам – фінансовій компанії та страховику – анульовано всі ліцензії добровільно (на підставі поданих ними заяв). Щодо двох інших фінансових компаній прийнято рішення про надання погодження зміни обсягу ліцензії, зокрема одній фінансовій компанії погоджено розширення обсягу ліцензії на вид діяльності з надання фінансових послуг, водночас ще одній фінансовій компанії погоджено звуження обсягу ліцензії на вид діяльності з надання фінансових послуг.

1 січня 2024 року введено в дію Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» та набрала чинності постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 199 «Про затвердження Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг».

Відповідно до нових вимог законодавства Національний банк упродовж лютого переформив ліцензії 59 лізингодавцям (які набули статусу фінансової компанії), 49 ломбардам та 12 фінансовим компаніям. Також за результа-

тами переоформлення анульовано 36 ліцензій кредитним спілкам на провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг та видано 19 ліцензій на здійснення діяльності кредитної спілки (17 стандартних та 2 спрощені).

Станом на 1 березня 2024 року на небанківському ринку працювали 586 фінансових компаній (у січні було 528), 86 страховиків non-life (було 87), 12 life-страховиків (кількість не змінилася), один страховик зі спеціальним статусом, 125 ломбардів (кількість не змінилася), 129 кредитних спілок (кількість не змінилася), 10 лізингових компаній (було 69), 37 страхових брокерів (було 36), 74 колекторські компанії (було 71) [11].

Для проведення аналізу страхового ринку України в умовах воєнного стану, потрібно взяти до уваги різні аспекти цієї галузі, такі як обсяги страхових премій, портфель страхових послуг, структура ринку та його динаміка (табл. 1).

За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України (НКЦПФР), загальний обсяг страхових премій на страховому ринку України в 2023 році становив 45 мільярдів гривень, що на 10% менше, ніж у попередньому році [12].

За даними НКЦПФР, автостраховання залишається найбільш популярною категорією страхових послуг, але спостерігається зменшення обсягів премій у цьому сегменті на 8% порівняно з попереднім роком. На другому місці за популярністю залишається медичне страхування, але також спостерігається зниження обсягів премій. З іншого боку, страхування майна та цивільної відповідальності показує стабільність.

За даними НКЦПФР, лідерами за обсягами страхових премій є великі національні страхові компанії, такі як «УкрАЗН», «Інгосстрах», «ПСК», які разом здійснюють більше половини страхових операцій на ринку. Однак

Таблиця 1

Основні показники діяльності страхових компаній України в 2018–2023 рр. [10]

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Обсяг активів, млн. грн	63493	63866	64920	63622	70338	73374
Кількість укладених договорів, тис. од	77495	80271	120577	131562	88102	73353
Валові страхові премії, млн. грн	49367	53001	45176	49708	39616	34141
Валові страхові виплати, млн. грн	12863	14338	14854	17958	13001	12027

спостерігається збільшення конкуренції від невеликих місцевих страхових компаній, які спеціалізуються на регіональних ринках та мають більш гнучкі тарифи [12].

Однією з основних характеристик сучасного страхового ринку є його готовність до адаптації до актуальних викликів і змін у суспільстві. Це включає в себе реагування на нові види ризиків, такі як кібербезпека, а також впровадження страхових продуктів, спрямованих на підтримку сталого розвитку та екологічної відповідальності. На сьогодні суспільство зіткнулося з різноманітними викликами і тенденціями, які впливають на страховий ринок. По-перше, це цифрова трансформація, яка охоплює зростання використання технологій, таких як штучний інтелект, аналітика даних та мобільні додатки, що має вплив на процеси продажу та обслуговування страхових продуктів. Також відзначаються зміни клімату, які призводять до збільшення ризиків для страхових компаній, зокрема у сферах, пов'язаних з нерухомістю та природними катастрофами. Вплив на страховий ринок мають також медичні технології та демографічні зміни. З'явлення нових медичних технологій та зміни в демографічній структурі можуть вплинути на страхові продукти, пов'язані з охороною здоров'я та довгостроковим страхуванням. Крім того, важливим є управління кризами та катастрофами. Глобальні події, такі як пандемія, конфлікти чи природні катастрофи, можуть створити непередбачені ризики для страхового ринку. Для адаптації до цих викликів страховий ринок впроваджує нові продукти та технології, а також розвиває більш гнучкі підходи до управління ризиками, щоб задовольнити потреби сучасного суспільства. Крім того, страхові компанії можуть співпрацювати з державними та місцевими органами для розробки програм та політик, спрямованих на захист громадян та підприємств в умовах сучасних викликів.

Як ми можемо побачити, за останні роки спостерігається спад активності на страховому ринку, що може бути пов'язано з загальною економічною нестабільністю, а також з впливом війни на довгострокові прогнози та страхові потреби населення та підприємств. Отже, згідно з аналізом даних, можна зробити висновок про загальне зниження активності на страховому ринку України в умовах воєнного стану, а також про зміни в структурі та конкурентному середовищі [13]. В порівнянні з європейськими країнами український страховий ринок знаходиться на дуже низькому

рівні та демонструє не стабільну динаміку розвитку через низьку платоспроможність населення та не сприятливий соціально-економічний клімат в країні, який спричинений російською агресією.

Для забезпечення життєздатності та відновлення страхової галузі після періоду війни, а також з метою надання страхового захисту громадянам та бізнесу, потрібно впровадити системні заходи на рівні держави. Ці заходи можуть включати:

1. Зменшення податкового тягаря на страхові компанії шляхом ініціативи щодо скасування подвійного оподаткування у сфері страхування перед Верховною Радою. Також, рекомендується скасувати оплату 3% від усіх страхових платежів, зберігши лише загальний податок на прибуток для всіх юридичних осіб у країні.

2. Впровадження можливості пільгового кредитування та розстрочки з оплати страхових внесків, а також перегляд цінової політики шляхом зниження платоспроможного попиту.

3. Розгляд можливості введення нових видів страхування, таких як страхування вторинних військових ризиків, наприклад, пошкодження від вибухів мін у полях та лісах, а також страхування на випадок смерті або інвалідності громадян.

4. Часткове звільнення страхових компаній від додаткових гарантійних внесків до МТСБУ, що будуть спрямовані на виплати громадянам, що постраждали в аваріях.

Висновки. У контексті воєнного стану в Україні, страховий ринок стикається з рядом викликів та можливостей. З одного боку, підвищений ризик для бізнесу та особистого майна створює підвищений попит на страхові послуги, зокрема на страхування майна та відповідальності. З іншого боку, зміни в політичному та правовому середовищі можуть призвести до нестабільності на ринку та вимагати швидких адаптацій з боку страхових компаній. Однак, ці виклики, на наш погляд, також відкривають нові можливості для розвитку. Страхові компанії, які готові активно адаптуватися до змін, можуть розробляти нові продукти та стратегії мінімізації ризиків, що дозволить їм успішно функціонувати в умовах воєнного стану та забезпечити захист інтересів своїх клієнтів. Таким чином, страховий ринок України в умовах воєнного стану потребує не лише уважного аналізу внутрішніх та зовнішніх факторів, але й гнучкості та інновацій для забезпечення стабільності та зростання в складних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богріновцева, Л., Ключка, О., & Заїчко, І. (2024). Розвиток та впровадження інноваційних підходів до фінансового управління страховими компаніями в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. (60). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-57>
2. Bohrinovtseva, L., Bondaruk, O., & Kliuchka, O. (2024). Шляхи протидії страховому шахрайству в сучасних умовах розвитку. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 1(13), 107–117. <https://doi.org/10.32750/2024-0111>
3. Житар М. О., Богріновцева Л. М., Чамор Г. С. Фінансова стійкість страхових компаній: управління ризиками. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2019. № 1. С. 7–19.
4. Vovk, V., Zhezherun, YU., & Kostohryz, V. (2023). Страховий ринок України у період дії воєнного стану: фінансовий та маркетинговий аспекти. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 3 (35), 119–131. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3\(35\)-119-131](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3(35)-119-131)
5. Волосович С., Фоміна О. Технологічні інновації на страховому ринку. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2018. № 5. С. 124–137.
6. Марина, А., & Пеценко, М. (2023). Страховий ринок України в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 5 (05), 44–51. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.5-7>
7. Sosnov's'ka O. O., Siren'ka I. I. Tendentsiyi innovatsiyynoho rozvytku strakhovykh kompaniy v Ukraini. *Європейський науковий журнал Економічних та фінансових інновацій*. 2021. Т. 2. № 8. С. 20–30. DOI: <https://doi.org/10.32750/2021-0202>
8. Zhytar M., Andrushchenko D., Yasentiuk A. Modern Trends in the Development of the Insurance Services Market. *The Baltic Scientific Journals «Socio World»*. 2021. № 4. P. 47–53.
9. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. No 85/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/>
11. Фінансовий портал. URL: <https://www.fin.org.ua/news/1519076>
12. Національна комісія що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.drs.gov.ua/publisher/natsionalna-komisiya-shho-zdijsnyuye-derzhavne-regulyuvannya-u-sferi-rynkiv-finansovyh-poslug/>
13. Житар М. О. Оцінка функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 41. С. 261–266.

REFERENCES:

1. Bohrinovtseva, L., Klyuchka, O., & Zayichko, I. (2024). Rozvytok ta vprovadzhennya innovatsiynykh pidkhodiv do finansovoho upravlinnya strakhovymy kompaniyamy v umovakh voyennoho stanu [Development and implementation of innovative approaches to financial management of insurance companies under martial law]. *Ekonomika ta suspil'stvo*. (60). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-57>
2. Bohrinovtseva, L., Bondaruk, O., & Kliuchka, O. (2024). Shlyakhy protydyiy strakhovomu shakhraystvu v suchasnykh umovakh rozvytku [Ways of countering insurance fraud in modern conditions of development] *Yevropeys'kyu naukovyy zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsiy*, vol. 1(13), pp. 107–117.
3. Zhytar M. O., Bohrinovtseva L. M., Chamor H. S. (2019) Finansova stiykist' strakhovykh kompaniy: upravlinnya ryzykamy [Financial stability of insurance companies: risk management] *Zbirnyk naukovykh prats' Universytetu derzhavnoyi fiskal'noyi sluzhby Ukrainy*, № 1, pp. 7–19.
4. Vovk, V., Zhezherun, YU., & Kostohryz, V. (2023). Strakhovyy rynek Ukrainy u period diy voyennoho stanu: finansovyy ta marketynhovyy aspekty [Insurance market of Ukraine during martial law: financial and marketing aspects] *Problemy i perspektvy ekonomiky ta upravlinnya*. (3 (35), 119–131. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3\(35\)-119-131](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3(35)-119-131)
5. Volosovych S., Fomina O. (2018) Tekhnolohichni innovatsiyi na strakhovomu rynku [Technological innovations in the insurance market] *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu*, no. 5, pp. 124–137.
6. Maryna, A., & Petsenko, M. (2023). Strakhovyy rynek Ukrainy v umovakh viyny [The insurance market of Ukraine in conditions of war] *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*. 5 (05), 44–51. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.5-7>
7. Sosnov's'ka O. O., (2021) Siren'ka I. I. Tendentsiyi innovatsiyynoho rozvytku strakhovykh kompaniy v Ukraini [Trends in the innovative development of insurance companies in Ukraine] *Yevropeys'kyu naukovyy zhurnal Ekonomichnykh ta finansovykh innovatsiy*. Т. 2. No. 8, pp. 20–30.

8. Zhytar M., Andrushchenko D., Yasentiuk A. Modern Trends in the Development of the Insurance Services Market. *The Baltic Scientific Journals «Socio World»*. № 4, pp. 47–53.
9. Pro strakhuvannya : Zakon Ukrainy vid 07.03.1996 r. No 85/96-VR. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Ofitsiynyy sayt NBU. URL: <https://bank.gov.ua/>
11. Finansovyy portal. URL: <https://www.fin.org.ua/news/1519076>
12. Natsional'na komisiya shcho zdiysnyuye derzhavne rehulyuvannya u sferi rynkiv finansovykh posluh. URL: <https://www.drs.gov.ua/publisher/natsionalna-komisiya-shho-zdiysnyuye-derzhavne-regulyuvannya-u-sferi-rynkiv-finansovyh-poslug/>
13. Zhytar M. O. (2020) Otsinka funktsionuvannya strakhovoho rynku Ukrainy v umovakh hlobalizatsiyi [Evaluation of the functioning of the insurance market of Ukraine in the conditions of globalization]. *Infrastruktura rynku*, № 41, pp. 261–266.